

เมื่อโควิด-19 เข้ามาเปลี่ยนชีวิตทุกคน บ้าน ย่าน และเมือง อาจต้องถึงเวลาออกแบบกันใหม่ ตอนที่ 2

พรพิทักษ์ แม้นศิริ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์

ในช่วงสถานการณ์ภาวะวิกฤตจากไวรัสโควิด-19 ในประเทศไทยซึ่งเริ่มมีเค้าของความรุนแรงปรากฏชัดเจนขึ้นช่วงกลางเดือนมีนาคม 2563 หลังจากที่เริ่มก่อตัวมาหลังปีใหม่ได้ไม่กี่วัน ประชาชนในทุกภาคส่วนจับตาดูว่ารัฐบาลจะมีท่าทีอย่างไรกับเรื่องนี้ เพราะในข้อเท็จจริงแล้วภาวะวิกฤตจากไวรัสโควิด-19 เป็นเรื่องที่ไม่มีความคาดคิดมาก่อนเลย ผู้เขียนเห็นว่าการรับมือกับสถานการณ์นี้ของรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องในส่วนต่างๆ เป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่มุมมองทางประวัติศาสตร์ และในแง่ของการแสดงศักยภาพของหน่วยงานบุคคล ต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องนี้ จึงขอประมวลจากแถลงการณ์ ประกาศ ข้อเสนอทางวิชาการ (ที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์) มาบันทึกไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไปในอนาคต

คุณอันธิกา สวัสดิ์ศรี ได้เขียนบทความเรื่อง เมื่อโควิด-19 เข้ามาเปลี่ยนชีวิตทุกคน บ้าน ย่าน และเมือง อาจต้องถึงเวลาออกแบบกันใหม่ ใวน่าสนใจครับ

บทความนี้ต้องการเสนอการประยุกต์แนวความคิดการออกแบบเพื่อทุกคน หรือ Universal Design ในการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ให้งานออกแบบสถาปัตยกรรมบ้าน ย่าน และเมือง ในยุคที่เรากำลังเผชิญความท้าทาย 2+1 ด้านคือ 1. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบออนไลน์อย่างรวดเร็ว 2. ความไม่สมดุลของโครงสร้างประชากร และที่บวกอีกหนึ่งด้านคือการแพร่ระบาดของอย่างกว้างและรวดเร็วของโรคอุบัติใหม่อย่างเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

New Normal of Architecture in Pandemic: Healthy – Resilient – Inclusive Society

หากสถาปนิก นักออกแบบ มีความเข้าใจหลักการพื้นฐาน และเป้าประสงค์ของ Universal Design จากหลักทั้ง 8 ประการดังที่กล่าวมาแล้ว ก็สามารถนำไปกำหนดทิศทาง (Trend foresight) ในการออกแบบบ้าน ย่าน เมือง ให้ปรับตัวรับการอยู่ร่วมกับทั้งสามความท้าทายในโลกปัจจุบันและอนาคตได้ ดังที่กล่าวถึง Wellness เน้นส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดี เลี่ยงการติดเชื้อ และปกป้องจากการเสี่ยงอันตราย เราสามารถออกแบบห้องน้ำสาธารณะให้มีระบบ Self-cleaning Toilet โรงแรมที่มีห้องพักแบบ Modular ขนาดเล็ก กระชับ หรือ Pod Rooms เพื่อลดการติดต่อแพร่เชื้อ ให้สามารถปิดกั้นจากผู้อื่นได้สนิท หรือห้องพักสามารถถอดประกอบ-รื้อได้ง่าย เพื่อการฆ่าเชื้อได้อย่างรวดเร็วในยามที่เกิดการระบาด นอกจากนี้การวางผังรวมของอาคารขนาดใหญ่ ก็ต้องเพิ่มจุดคัดกรองก่อนเข้าอาคาร ประหนึ่งว่าเป็นป้อมรักษาความปลอดภัยที่บริเวณทางเข้าโครงการ อยู่ภายนอกอาคาร เป็นยามคัดกรองเชื้อโรคระบาดที่ออกแบบให้ความปลอดภัยทั้งคนตรวจและผู้ได้รับการตรวจ ก่อนเข้าถึงโครงการ

สรุป

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมให้เท่าทันกับการรับมือกับโรคระบาดอุบัติใหม่ถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการออกแบบ ก่อสร้างและบริหารจัดการโครงการ หรือแม้แต่ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบสถาปัตยกรรม เช่น กระทรวงมหาดไทย สถาปนิก เครือข่ายคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หรือสมาคมวิชาชีพด้านออกแบบต่างๆ ในหลายระดับว่าทิศทางการกำหนดนโยบาย มาตรการ การเรียนการสอน หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพจะเป็นอย่างไร

หากตลอดมานั้นบทบาทของงานออกแบบสถาปัตยกรรมคือการสร้างสรรค์พื้นที่ให้คนมาเจอกัน ออกแบบให้เอื้อการปฏิสัมพันธ์กัน สนับสนุนการสร้างชุมชนของคนในรูปแบบต่างๆ แต่ต่อจากนี้งานออกแบบทางสถาปัตยกรรมจะตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤตสุขภาพของคนที่ต้องการการแยกการกักตัวให้เว้นระยะห่างเชิงกายภาพกันได้อย่างไร

อันที่จริงแนวความคิด Universal Design เอื้อให้การออกแบบทางสถาปัตยกรรม ส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดี และเอื้อต่อการเว้นระยะห่างทางกายภาพและเชิงสังคมอยู่แล้ว เช่น ระบบการออกแบบห้องน้ำสาธารณะที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ง่ายต่อการเข้าถึงของคนทุกกลุ่ม และง่ายต่อการรักษาความสะอาด ปลอดภัยโรค (อย่างที่เรเห็นตัวอย่างในห้องน้ำท่าอากาศยานที่ฮานอย ประเทศญี่ปุ่น) หรือการมีทางเลือกในการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ของคนในหลายรูปแบบ ผ่านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ผู้สูงอายุ อาทิ ระบบการสื่อสาร การเรียนการสอนแบบออนไลน์สำหรับคนใช้วีลแชร์ การใช้ Caption ในคลิปต่างๆ สำหรับคนหูหนวก ที่คนทั่วไปก็สะดวกด้วย การใช้ลิฟต์ที่ควบคุมด้วยเสียง สำหรับคนตาบอดเกิดระบบ Contactless-technology ที่ใช้ในการเปิด-ปิดประตู ลดการสัมผัส ลดการแพร่เชื้อโรค ระบบระบายอากาศภายในบ้านด้วยระบบแรงดันบวก (Positive Pressure) ปลอดภัยไร้ฝุ่น ลดการสะสมเชื้อโรคสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

นอกจากนี้การปรับกระบวนการทัศน์ในการออกแบบสถาปัตยกรรม ยังสามารถขยายผลในหลายมิติ ตั้งแต่สภาพแวดล้อมภายในบ้าน พื้นที่ที่คนอยู่รวมกันในระดับย่าน หรือมีความซับซ้อนมากขึ้นในระดับเมือง ขอส่งท้ายข้อเสนอแนะในการนำระเบียบใหม่ ในการออกแบบสถาปัตยกรรมไปปรับใช้ โดยอ้างอิงแนวทางจากบทความของ Ann Forsyth, Department of Urban Planning and Design, Graduate School of Design, Harvard University ดังนี้

มิติของบ้านและที่พักอาศัย

ระยะต่อจากนี้ การอยู่บ้านจะเป็นเรื่องสำคัญจำเป็นมากขึ้น แต่ก็อาจไม่ใช่สำหรับคนบางกลุ่ม ในสายอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข คนรับส่งของ-ส่งอาหาร คนที่มีหน้าที่ดูแลระบบสาธารณสุขบุคคลทางกายภาพต่างๆ เช่น คนทำงานด้านรักษาความสะอาด ซ่อมบำรุงอาคาร สถานที่ ซึ่งยังต้องใช้พื้นที่ทำงานนอกบ้านอีกมาก อย่างไรก็ตาม บ้านควรจะเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการมีสุขภาพทางกายและทางจิตใจที่ดี ให้ผู้อยู่อาศัยมีสุขภาพแข็งแรง ปัญหาของคุณภาพอากาศภายในอาคารจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก เช่น ความชื้นที่ก่อให้เกิดเชื้อรา การระบายอากาศ หรือฝุ่นละอองขนาดเล็ก เช่น PM2.5 ที่เกิดกับวัสดุพื้นผิวเป็นที่สะสมฝุ่นในบ้าน ส่วนบ้านสำหรับคนที่มียุทธศาสตร์ทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจ หากไม่ได้รับการออกแบบปรับให้ส่งเสริมสุขภาพที่ดี ก็จะทำให้ป่วยง่ายเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่มีการกักตัวที่บ้าน

นอกจากการเข้าถึงทุกพื้นที่ได้อย่างสะดวกปลอดภัยแล้ว ภาคนโยบายต้องจัดให้แต่ละบ้านมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้เท่าเทียมกันด้วย เพราะเมื่อถึงช่วงวิกฤต การสื่อสารออนไลน์เป็นสิ่งสำคัญจำเป็น ทั้งในช่วงที่มีมาตรการ Social Distancing หรือล็อกดาวน์

มิติของย่านและละแวกบ้าน

บทบาทของการออกแบบวางผังย่านสำคัญที่สุด เมื่อเข้าสู่สถานการณ์ภายในมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม แต่คนยังต้องการการส่งอาหาร การออกกำลังกาย การพบปะสังสรรค์กัน เพื่อคงความมีสุขภาพที่ดี ตรงนี้เองที่หน้าที่ของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจะต้องออกแบบให้ยืดหยุ่น ทั้งการใช้พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ของย่าน และละแวกบ้าน ให้สามารถรองรับการออกมาใช้พื้นที่สาธารณะช่วงมีมาตรการ Physically Distancing ได้อย่างปลอดภัยด้วย

มิติของเมือง

สำหรับการเสนอทิศทางการออกแบบเมือง หลังช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น Ann Forsyth กล่าวว่า ณ ขณะนี้คงไวเกินไปที่จะคาดการณ์วิถีชีวิตคนเมืองในอนาคต ความเป็นเมืองยังคงอยู่ เพียงแต่ปัญหาเดิมของความเป็นเมืองอาจเพิ่มระดับความแย่งชิงอีก เช่น วิกฤตสุขภาพที่สำคัญๆ ที่เกิดในช่วงโควิด-19 คือ ความขาดแคลนระบบสาธารณสุขที่ดี และการเข้าถึงน้ำสะอาดในเขตที่พักอาศัยของคนรายได้น้อย ทั้งในพื้นที่เมืองและชนบท อย่างไรก็ตาม Ann Forsyth ยังมีความหวังกับระบบการบริหารจัดการทั้งแบบเป็นทางการของรัฐกับของคนทั่วไปในเมือง อย่างกรณีมาตรการรับมือต่อการระบาดที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพของประเทศสิงคโปร์ หรือกรณีประเทศอิตาลีในช่วงมาตรการกักตัวเข้มข้น ผู้คนในเขตเมืองที่มีความหนาแน่นสูง ได้แสดงพลังให้เห็นความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ผ่านการออกมาขับร้องเพลงที่ริมระเบียงให้กำลังใจกัน อย่างไรก็ตาม รูปแบบพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้เป็นภาวะชั่วคราว แต่หากวิกฤตการแพร่ระบาดยังทิ้งระยะเวลายาวนานขึ้นกว่านี้ วิถีชีวิตของคนเมืองอาจจะต้องถูกปรับเปลี่ยนไปในที่สุด

ถึงที่สุดแล้ว โดยส่วนตัวผู้เขียนเชื่อว่ามนุษย์จะสามารถใช้พลังสมอง พลังทางสังคม สติปัญญา นำพาเพื่อนมนุษย์ด้วยกันผ่านพ้นวิกฤตครั้งนี้ได้อีกครั้งหนึ่ง เหมือนที่คนรุ่นก่อนทำได้มาแล้ว และเชื่ออย่างยิ่งว่าในทุกวิกฤตที่เลวร้าย ย่อมมีโอกาสที่ดีเดินเคียงข้างด้วยกันมาเสมอ

ช่วงหลังวิกฤต หรือ Post COVID-19 นี้ วงการสถาปนิกและนักออกแบบบ้าน ย่าน เมือง ควรมีเป้าหมาย 3 ประการ ให้งานออกแบบสถาปัตยกรรมสามารถส่งเสริม 1. Healthy ให้คนมีสุขภาพที่ดี 2. Resilient ให้สภาพแวดล้อมสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ง่ายต่อความท้าทายใหม่ๆ และ 3. Inclusive Society ให้เกิดสังคมที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน

.....

สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมที่ :

<https://thestandard.co/coronavirus-comes-and-change-our-lifestyle/>